

УДК 327.7 (477)+351.88

ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Тетяна Жолонко

Чорноморський державний університет імені Петра Могили
Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10
e-mail: redcrown@list.ru

Актуальність теми обумовлюється змінами у зовнішньополітичних орієнтирах України, що відбуваються протягом останніх років. Серед майже 30 стратегічних партнерів, які були проголошені за період незалежності, стратегічність відносин підтверджується лише з декількома державами. Ця ситуація, а також події останніх років в Україні вимагають переосмислення інструменту стратегічного партнерства й оптимізації списку стратегічних партнерів нашої держави, що і є метою даної статті.

Стратегічне партнерство й український досвід використання цього інструменту перебувають у центрі уваги таких дослідників як Л. Чекаленко [1], І. Жовкви [2], А. Пивоварова [3] й ін.

Єдиного підходу у визначенні поняття «стратегічного партнерства» немає. Л. Чекаленко вважає, що стратегічне партнерство – це вища сходинка порівняно із звичайними відносинами, співпраця, продиктована конкретними інтересами сторін, в яких відсутні взаємні територіальні претензії, наявна взаємна прихильність принципам територіальної недоторканності та непорушності кордонів, спільність цінностей і прагнення до поглиблення політичної й економічної співпраці [4].

І. Жовква вважає, що стратегічне партнерство – особливий інструмент зовнішньої політики держави, завдяки якому вона узгоджує свої дії на міжнародній арені з іншими державами, з якими є співпадіння стратегічних національних інтересів у декількох сферах [5].

Погоджуючись з дослідниками, зауважимо, що вирішальним при визначенні стратегічного рівня взаємодії держав є співпраця у більш ніж двох сферах, а також співпадіння стратегічних інтересів у всіх сторін стратегічного партнерства.

Умовами для встановлення стратегічного партнерства є наявність спільних поглядів і підходів до ключових проблем міжнародної політики, а також наявність стратегічно важливих для країн-партнерів цілей, досягнення

яких у межах звичайного партнерства неможливо. Такими цілями можуть бути: забезпечення надійного та безпечного доступу до життєво важливих регіонів, забезпечення господарчого комплексу життєво важливими ресурсами (енергетичними, товарними, фінансовими) й ін.

Щодо критеріїв стратегічного партнерства, серед них можна назвати наступні позиції:

1. спільна зацікавленість партнерів у співробітництві, взаємне визнання стратегічності відносин;
2. готовність йти на компроміси для досягнення стратегічних цілей, навіть якщо це не вигідно для своїх інтересів;
3. взаємна відмова від дискримінаційних дій відносно один одного;
4. тривалий характер партнерських відносин, адже стратегічне партнерство встановлюється на довгу перспективу;
5. наявність дієвого механізму реалізації такого формату відносин;
6. юридичне закріплення змісту та механізмів стратегічного партнерства у двосторонніх відносинах;
7. дисциплінованість, послідовність і прогнозованість, непохитне виконання партнерами своїх обов'язків;
8. висока ефективність стратегічного партнерства – результат повинні відчувати обидві сторони;
9. наявність двох і більше сфер співробітництва.

Аналіз двосторонніх відносин України з державами світу свідчить, що стратегічний рівень партнерства у нас досягнуто лише з США, Канадою, Німеччиною та Польщею.

Стратегічність українсько-американських відносин була закріплена у 2008 р. підписанням відповідної Хартії. Проте підвалини стратегічного партнерства між Україною та США були закладені ще у першій половині 1990-х рр., коли було досягнуто домовленостей щодо ядерного роззброєння нашої держави. На початку 1990-х рр. Україна посідала третє місце за рівнем надання фінансової допомоги

з боку США. У 1994 р. був підписаний Будапештський меморандум, за яким США зобов'язувалися гарантувати територіальну цілісність України. За допомогою США Україні були надані позики від МВФ та Світового банку, які допомогли стабілізувати економіку країни у скрутних 1990-х рр. З 1996 р. почала функціонувати українсько-американська міждержавна комісія на чолі з Л. Кучмою та А. Гором, яка займалася питаннями зовнішньої політики, безпеки, торгівлі й інвестицій.

Звісно, в історії двосторонніх відносин були і періоди «охолодження», один з яких пов'язаний з так званим «касетним скандалом» 2001 р. Проте після помаранчевої революції та приходу до влади В. Ющенка партнерство набуває нового розвитку. У 2006 р. після тривалих переговорів США надає Україні статус країни з ринковою економікою. У цьому ж році Україна та США підписують протокол про взаємний доступ на ринки, зокрема про відміну мита на торгівлю. Як результат на українському ринку з'являється понад 1500 компаній з американським капіталом.

У 2009 р., згідно з підписаною за рік до того Хартією про дружбу та співробітництво, була створена Українсько-американська комісія зі стратегічного партнерства. Проте починаючи з 2010 р. розпочинається нове охолодження відносин, що було пов'язано з євразійським вибором зовнішньополітичного курсу В. Януковича. Політика зближення з РФ та відмова від вступу до НАТО негативно позначилася на українсько-американському партнерстві. Чергова активізація відносин настає у зв'язку з подіями на Майдані наприкінці 2013 р. – на початку 2014 р. США підтримали Революцію Гідності, заступник державного секретаря В. Нуланд особисто відвідала наметове містечко на Майдані Незалежності у Києві й організувала роздачу продуктових наборів мітингувальникам. Пізніше Майдан відвідали сенатор Дж. Маккейн і голова Державного Департаменту Дж. Керрі. Подальші трагічні події та втеча В. Януковича були негативно сприйняті нашими західними партнерами. США також не визнали легітимність кримського референдуму й охарактеризували дії Росії як агресію, окупацію й анексію частини української території [6]. У грудні 2014 р. Б. Обама підписав «Акт підтримки свободи в Україні», за яким наша держава отримала статус союзника без членства у НАТО, що дозволяє США надавати Україні допомогу у військовій, оборонній та енергетичній сферах, а також у цивільних секторах – зокрема, для

допомоги внутрішньо переселеним особам. На 2016 р. було заплановано виділити допомогу у розмірі 350 млн. дол., у т.ч. у вигляді поставок оборонної зброї [7]. Крім того, протягом 2015-2016 рр. пройшли спільні українсько-американські навчання «Безстрашний гвардієць» і «Стрімкий Тризуб», у ході яких американські інструктори підготували близько 1000 військовослужбовців Національної гвардії, спецпідрозділів і військових частин. Планується, що у 2017 р. США виділить Україні 150 млн. дол. на забезпечення безпеки, у т.ч. навчання й озброєння українських військових [8].

Отже, проведений аналіз свідчить, що стратегічний рівень в українсько-американському партнерстві реалізується, хоча і дещо однобічно. Україна фактично залежить від свого впливового американського партнера, натомість не пропонує адекватної відповіді. Така ситуація не може продовжуватися тривалий час, тому для укріплення відносин стратегічного партнерства Україні необхідно інтенсивніше долучатися до будівництва відносин партнерства, зміцнювати свою роль регіонального лідера.

Українсько-канадське партнерство має статус особливого, що по суті збігається зі стратегічним партнерством, проте з підкресленням специфіки відносин. Канада у свій час стала першою західною країною та другою після Польщі, яка визнала незалежність України. Особливий статус партнерства між Україною та Канадою закріплено у спільних деклараціях 1994 р. і 2001 р. Починаючи з 1994 р. діє двостороння Комісія з питань торговельно-економічного співробітництва. У 1995 р. була підписана Угода про співробітництво у мирному використанні ядерної енергії. У 2000-і рр. Канада послідовно надавала нашій державі політичну і технічну підтримку вступу України до СОТ. З 2005 р. через Канадське агентство міжнародного розвитку Україна бере участь у програмах технічної допомоги. Сьогодні Канада, як і США, виступає зовнішнім кредитором України. У 2015 р. було завершено переговорний процес щодо створення зони вільної торгівлі між двома країнами. Після набуття чинності відповідної Угоди Канада відкриє українським експортерам вільний доступ до 98% свого ринку товарів. Натомість Україна, скасувавши імпорتنі мита, матиме перехідний період для лібералізації свого ринку. Угода про зону вільної торгівлі покликана поглибити торговельне й економічне співробітництво, у т.ч. у сфері торгівлі промисло-

вими та сільськогосподарськими товарами, захисту інтелектуальної власності, регулювання державних закупівель. Канада висловлює принципову та рішучу підтримку євроінтеграційним прагненням України, а також проголошеним Україною намірам набуття членства у НАТО.

Канада, як і США, підтримала Україну в її протистоянні агресору. 3 грудня 2014 р. Канада запровадила додаткові економічні санкції та заборону на в'їзд для 20 українських і російських осіб, а також нові обмеження на експорт до Росії технологій розвідки та видобутку нафти. Активізувалася співпраця у гуманітарній сфері: з 2014 р. Канада надсилає до України гуманітарну допомогу для військових, у т.ч. теплий одяг і взуття. Крім того, уряд Канади подарував ЗСУ літак з мобільним шпиталем. У планах на майбутнє – комплексна (військова, дипломатична, економічна та гуманітарна) підтримка України та підписання Угоди про співробітництво у галузі оборони, що дозволить передати Україні летальну зброю [9]. Отже, українсько-канадське співробітництво, яке визнано особливим, відповідає усім критеріям стратегічного. У планах обох сторін є подальше поглиблення співробітництва.

Партнерство України та Німеччини офіційно не має статусу стратегічного. Тим не менш протягом останніх років Німеччина демонструє послідовну та принципову підтримку України у протистоянні російській агресії та запровадженні внутрішніх реформ. ФРН є одним з найбільших інвесторів і торговельних партнерів України. Німеччина однією з перших визнала незалежність України 26 грудня 1991 р. З 1993 р., з моменту Укладення Спільної декларації про основи відносин між Україною та ФРН, розпочалася широкомасштабна економічна співпраця. З того ж року розпочався регулярний обмін міжвідомчими делегаціями та щорічних консультацій на вищому рівні, які визначали шляхи та пріоритетні напрями розвитку двосторонньої співпраці. З 2005 р. діє українсько-німецька група високого рівня з економічного співробітництва, покликана готувати пропозиції для урядів щодо покращення співпраці у сфері бізнесу. Керівництво ФРН жорстко засудило російську агресію, категорично відмовилося визнавати анексію Криму та зайняло активну позицію у межах «норманської групи» з врегулювання конфлікту на Донбасі [10].

Саме ФРН, разом із США, стали ініціаторами запровадження та послідовного нарощу-

вання політико-економічних санкцій до Російської Федерації після анексії Криму та російської агресії на Донбасі. Одночасно Німеччина розпочала комплексну підтримку України, включаючи політичну, економічну та фінансову допомогу нашій державі, а також надання окремих видів військового майна й озброєння. Саме жорстка позиція ФРН, фактично, стала тим фактором, який не допустив розширення масштабів російської агресії на територію України. Причинами цього серед інших є стурбованість ФРН фактичним руйнуванням системи колективної безпеки в Європі внаслідок російської агресії, а також економічні інтереси Німеччини в Україні, зосереджені насамперед у сільському господарстві та тваринництві на Півдні України й у важкій промисловості на Сході України. І хоча все більше голосів не тільки в ЄС, але й у самій Німеччині виступають за поступову відміну санкцій і зближення з Росією, це можливе лише за умов виконання мінських домовленостей і відновлення Україною контролю за своїм кордоном. За словами офіційного представника МЗС ФРН М. Шефера, допомога Україні є безпрецедентною в історії останніх років та у колі партнерів ФРН [11].

Дійсно, протягом 2014-2016 рр. Україна отримала від Німеччини гуманітарної та військової допомоги на загальну суму близько 2 млрд. євро. Допомога надавалася насамперед вимушеним переселенцям зі Сходу України та включала у себе мобільні будиночки, польові кухні, радіатори, електрогенератори, зимовий одяг, ковдри, спальники та гігієнічні набори, медичне обладнання та міношукачі. Таким чином, партнерство України та Німеччини відповідає критеріям стратегічного партнерства. Сьогодні позиція ФРН є для України єдиним шансом для врегулювання ситуації та відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Польща першою із зарубіжних країн визнала незалежність України 2 грудня 1991 р. Стратегічність двостороннього партнерства вперше була оголошена у 1994 р. під час підписання Декларації міністрів закордонних справ України та Польщі про принципи формування українсько-польського партнерства. Проте центральним документом і легітимною підставою для переходу українсько-польських відносин на рівень стратегічного партнерства стала Спільна декларація Президента України та Президента Республіки Польща від 25 червня 1996 р. З середини 2000-х рр. Польща є найважливішим економі-

чним партнером країни у Центральній Європі.

У 2014-2015 рр. Польща займала четверте місце серед торговельних партнерів України. Саме Польща тривалий час здійснює всебічну допомогу та підтримку просуванню України у західноєвропейські організації, насамперед НАТО і ЄС. Після вступу Республіки Польща до ЄС відбулося посилення східного вектору Європейської політики сусідства, і саме Польща разом зі Швецією запропонувала новий інструмент ЄС «Східне партнерство» – ініціативу, адресовану 6 країнам, яка має на меті розширити їх залучення до проектів ЄС, а також прискоренню їх політичної й економічної модернізації.

Керівництво Республіки Польща та польська громадськість виявили не тільки високий рівень поваги до революційних подій на Майдані, але й жорстку та принципову позицію у питанні російської агресії на Донбасі. У перші дні російської агресії було прийнято Постанову Сейму про солідарність з Україною, непорушність її територіальної цілісності, суверенітету і незалежності, а також рішуче засудження загарбницьких дій РФ. Крім того, Польща надала Україні гуманітарну та військову допомогу на суму більш ніж 10 млн. євро, включаючи військово спорядження, теплий одяг, медикаменти й ін. Звісно, позиція поляків до подій в Україні не є однозначною – у деяких польських ЗМІ все частіше з'являються публікації, що українці не вдячні полякам за підтримку – не долучають їх до переговорів з РФ, не купують польського вугілля й ін. [12].

Таким чином, верифікація переліку стратегічних партнерів дозволяє говорити про наявність чотирьох реальних партнерів України – США, Канади, Німеччини та Польщі. Са-

ме ці країни є послідовними та принциповими партнерами нашої країни, з якими відносини партнерства реалізуються у політичній, економічній, гуманітарній сферах. Попри той факт, що ці відносини є дещо однобічними, й Україна часто виступає у ролі прохача, потенціал цих відносин, а також перевіреність часом і ситуаціями, дозволяє говорити про відповідність їх рівня статусу стратегічного партнерства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Чекаленко Л. Стратегічне партнерство: набутий досвід, реалії сьогодення (стислий огляд) / Людмила Чекаленко [Електронний ресурс] // UA Foreign Affairs. – 18.02.2016. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/strategichne-partnerstvo-nabuti-dosvid-realiji-sogo/>
2. Жовква І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України: автореф. дис... к. політ. н.: 23.00.04 / Ігор Жовква. – К, 2005. – 20 с.
3. Пивоваров А. Проблема стратегічного партнерства в зовнішньополітичній діяльності України: автореф. дис... канд. політ. н.: 23.00.02 / Андрій Пивоваров. – Чернівці, 2009. – 20 с.
4. Чекаленко Л. Вказ. пр.
5. Жовква І. Вказ. пр.
6. Держсекретар США: Анексія Криму – нелегальна! [Електронний ресурс] // Голос Америки. – 2016. – 25 лютого. – Режим доступу: <http://ukrainian.voanews.com/a/crimea-hearing-kerry/3208127.html>
7. Там само.
8. Там само.
9. Канада и Украина согласовали договор о военном сотрудничестве [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2016. – 26 червня. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ru/rubric-politics/2040502-kanada-i-ukraina-soglasovali-dogovor-o-voennom-sotrudnicestve-istocnik.html>
10. Меркель: ЕС продлит против РФ из-за Украины [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. – 2016. – 29 червня. – Режим доступу: <http://www.dw.com/ru/a-19363562>
11. Допомога Німеччини Україні безпрецедентна – МЗС ФРН [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2015. – 14 жовтня. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/1897989-dopomoga-nimechhini-ukrajini-bezpretседentna-mzs-frn.html>
12. Ukraina potrzebuje węgla. Od Polski go jednak nie kupi [Електронний ресурс] // Kresy. PL – 2014. – 25 вересня. – Режим доступу: <http://www.kresy.pl/wydarzenia,gospodarka?zobacz/ukraina-potrzebuje-węgla-od-polski-go-jednak-nie-kupi>

Жолонко Тетяна Інструмент стратегічного партнерства: український досвід

У статті розглядається суть і критерії стратегічного партнерства. На основі аналізу подій в Україні та ставлення до них країн-партнерів здійснюється верифікація стратегічності відносин України з ними. Проведений аналіз засвідчує, що сьогодні реальними стратегічними партнерами з проголошених 30 є чотири держави – США, Канада, Німеччина та Польща.

Ключові слова: стратегічне партнерство, анексія, гуманітарна допомога, санкції

Жолонко Татьяна Инструмент стратегического партнерства: украинский опыт

В статье рассматриваются суть и критерии стратегического партнерства. На основе анализа событий в Украине и отношения к ним стран-партнеров проведена верификация стратегичности отношений Украины с ними. Анализ показал, что сегодня реальными стратегическими партнерами из декларируемых 30 являются четыре государства – США, Канада, Германия и Польша.

Ключевые слова: стратегическое партнерство, аннексия, гуманитарная помощь, санкции

Zholonko Tatiana Instrument of strategic partnership: Ukrainian experience

The article considers the instrument of strategic partnership and its criteria. During the years of independent, Ukraine declared about 30 countries, its strategic partners, but verification of the list shows that the real partners of Ukraine are the 6 countries: USA, Canada, Germany and Poland. Relations between Ukraine and the United States were declared as a strategic partnership in 2008, but a special impulse they received after the events on the Maidan, and the Russian aggression on the East of Ukraine and in the Crimea. USA provides support to our country in confronting the aggressor, and also The United States is foreign creditor of Ukraine. Canada and Ukraine has relations of a special partnership, which in fact have are the strategic partnership. Canada supports Ukraine, and in the future plans to

increase thi support in the political, economic and humanitarian spheres. The relations between Ukrainian and Germany do not have the status of strategic partnership, but they are very important for both sides. Germany successive advocates for preservayion of international sanctions on Russia until the Minsk agreement will be executed. Poland is a strategic partner of Ukraine since 1996, and it protects and lobbying our interests in the EU and NATO.

Keywords: *strategic partnership, annexation, humanitarian assistance, sanctions*

Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 14.06.2016 р.